

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ (ЗЛОЧИНІВ) – сукупність даних (достатня інформація) про конкретний злочин або певний вид злочинів, що необхідна для його (їх) попередження та запобігання вчиненню нових злочинів.

Кримінологічна характеристика передбачає виявлення системи ознак конкретного злочину, а саме всіх властивостей, закономірностей, факторів і наслідків злочину (окремого його виду), а також властивостей особистості злочинця (окремого її типу).

Конкретний зміст кримінологічної характеристики розкривається шляхом виявлення ознак, що становлять у своїй сукупності і взаємозв'язку її структуру. Зазвичай виділяють три складові кримінологічної характеристики: кримінологічно значимі ознаки злочину; дані, що всебічно пояснюють кримінологічну ситуацію вчинення злочинів даного виду; ознаки, що визначають специфіку діяльності з попередження та запобігання злочинам.

За характером проявів і своєю сутністю елементи кримінологічної характеристики поділяються на суб'єктивні, об'єктивні й комплексні, які поєднують ознаки перших двох категорій. До першої групи (суб'єктивні) належать: властивості особистості злочинця; мотив і мета злочину; властивості особистості потерпілого. До другої: статистика злочинів; відомості про соціальні умови злочину (суспільно-політична та соціально-економічна ситуація, час; місце; соціальне середовище і т. ін.). До третьої: причини злочинів; наслідки злочинів; механізм злочинного прояву; обставини, що сприяють злочинам.

Закон передбачає дослідження злочину в єдності його кримінально-правової і кримінологічної характеристик. Так, згідно з п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України, суд призначає покарання враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

К. х. з. (з.) не збігається з кримінально-правовою та криміналістичною характеристикою.

За кримінально-правового підходу увага зосереджується на юридичному аналізі складу злочину в єдності чотирьох його елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони. Злочин аналізується як відносно ізольований акт винного порушення кримінальної заборони.

З точки зору кримінологічного підходу злочин розглядається, по-перше, у контексті одночасно умов зовнішнього для суб'єкта середовища і характеристик самого суб'єкта; по-друге, не як одномоментний акт, а як певний процес, що розгортається у просторі й часі.

Ці два аспекти аналізу мають не лише теоретичне, а й практичне значення. Кримінально-правовий аналіз злочину дає можливість визначити систему ознак, необхідних і достатніх для визнання того, що особа здійснила діяння, передбачене конкретною нормою кримінального закону, і підлягає кримінальній відповідальності. Кримінологічний підхід спрямований на виявлення причин і умов учинення злочину, особливостей характеристики особи, що вчиняє злочин, соціальних наслідків злочинної поведінки. Це дозволяє зрозуміти, що треба зробити для попередження вчинення нових злочинів даною особою і вчинення подібних злочинів іншими особами; яких конкретно заходів у межах закону доцільно вжити стосовно винного з метою припинення небажаних соціальних наслідків учиненого.

Якщо кримінально-правова характеристика має за мету вивчення питань кваліфікації злочину, то кримінологічна – дослідження причин і умов учинення злочину. Кримінологічна характеристика покликана насамперед забезпечити теоретико-методологічну функцію для процесу розроблення заходів щодо попередження злочинів.

Суттєві особливості має криміналістична характеристика, що, як відомо, охоплює притаманні тому чи іншому виду злочину особливості, що мають найбільше значення для розслідування і зумовлюють застосування певних криміналістичних методів, прийомів і засобів.

Якщо ж поєднати всі зазначені характеристики, то, по суті, вирішуються

всі основні завдання боротьби зі злочинністю: попередження, розкриття та розслідування злочинів.

Лит.: Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. К., 2007, кн. I; Кудрявцев В. Н., Эминов В. Е. Криминология. М., 2009. URL: <http://lib.sale/kriminologiya-pravo-uchebnik/ponyatie-struktura-kriminologicheskoy-64836.html>; Криминология / под общ. ред. А. И. Долговой. М., 2010.

В. І. Тимошенко, В. І. Шакуп.